

Summary
V.A.Filiniuk

Preparation of the Future Primary School Teachers to the Work With Alphabetical Material at Literacy Training Lessons

This article is devoted to the process of preparing of future teachers to the work with alphabetic material due to the different educational aims. Several criteria of ABC text selection are analyzed, the place and methodical usage of such material is enlightened.

Key words: *preparing of future teachers, literacy training, and alphabetic material.*

Дата надходження статті

„9” вересня 2008 р.

УДК 39/477:37.036

В.І.ФОЛЬВАРКОВА-ПЛАХТІЙ,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

Сучасне дитинство і засоби масової інформації

В статті досліджуються методи і прийоми вивчення стану моральності підростаючого покоління.

Ключові слова: *дитинство, засоби масової інформації, мораль, моральна свідомість, методи і прийоми дослідження.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Отримавши виклик побудови нової України, важливо не просто зберегти її географічну єдність, але збагатити ідеалом і духом, оживити її душею, бо справжня держава не може існувати без духовних і культурних цінностей, основоположною засадою яких є повага до людської гідності. Ця висока мета може бути досягнута лише спільними зусиллями усіх поколінь, але в авангарді має постати молоде покоління, свідоме своєї високої цілі. Адже у сьогоднішньому світі молоді, як ніколи раніше, відкрилось багато шляхів для самореалізації. В економіці, політиці переваги надаються молодим людям.

Саме тому діти і підлітки прагнуть швидше подорослішати, а дорослі бажають якнайдовше залишатися молодими. Усе це було б гарною ознакою прогресу у суспільстві, яке через якісні зміни іде до високої мети, коли б не пов'язувалось із бажанням вийти за рамки закону, моралі, бажанням шукати сильні емоції й небезпечний досвід. Звідки це бажання? Що штовхає юнь на пошук небезпечних пригод? Де коріння небезпечних та позбавлених сенсу життя пригод?

Ми, дорослі, самою природою і, звичайно, власним життєвим досвідом покликані захистити дитячий світ. Світ у якому, як у казці, немає місця для зла. Звідки ж вповзає у свідомість дитини, підлітка, юнака насилля, сексуальні збочення, шкідливі звички тощо. Відповідь одна: з недосконалого дорослого життя. Ще років п'ятдесят тому світ і можливості дітей та дорослих кардинально відрізнявся. Діти мали цілий ряд обмежень щодо участі у житті старших членів сім'ї, громади. Нині дуже швидко вводять „малих” у дорослу сферу. У світ, де чітко визначено критерії не тільки прекрасного і розумного, а й потворного, ганебного. У цьому беруть участь батьки, учителі, а найбільше – найсучасніші вихователі – засоби масової інформації.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Фундаментальні ідеї морального розвитку особистості розроблялися Л.Виготським, Л.Кольбергом, І.Коном, Я.Корчаком, А.Макаренком, Ж.Піаже, Г.Песталоцці, Ж.-Ж.Руссо, В.Сухомлинським, С.Якобсон та ін.

Важливий вклад у розробку теоретичних і прикладних проблем формування моральності учнів, зокрема її ціннісної, емоційної та когнітивної сфер, внесли праці Л.Артемової, І.Беха, Л.Божович, М.Боришевського, А.Дем'янчук, М.Дригус, А.Кириченка, Б.Кобзаря, О.Кононко, В.Кузя, В.Лугового, І.Мар'єнка, Л.Масол, Н.Монахова, Л.Рувинського, М.Сметанського, О.Сухомлинської, М.Ярмаченка та ін.

Питання моральної поведінки як практичної сторони моральної свідомості вивчали І.Каїров, Н.Крутов, В.Оржеховська, Т.Поніманська, Я.Рейковський, Н.Рибакова, Є.Суботський.

Соціальні аспекти цієї проблеми розкриті в працях С.Анісімова, К.Войтили, А.Гусейнова, О.Дробницького, В.Малахова, В.Овчіннікова, О.Титаренка, А.Тонких, К.Шварцман та ін.

Проте вплив на моральність дітей та молоді засобів масової інформації, відеопродукції та комп'ютерних ігор досліджені недостатньо. Тому автором статті проведено дослідження факторів впливу на моральний розвиток сучасної дитини та змісту ідеалів, які вибирають для себе сучасні діти.

Формулювання цілей статті... Метою даної публікації є дослідження факторів впливу на моральну свідомість дітей та молоді ЗМІ, комп'ютерних ігор, мультиплікаційних та відеофільмів.

Виклад основного матеріалу... Дослідження проводилося методами бесіди, анкетування, спостереження, гри, колізії, в ході яких ми одержали відповіді на запитання:

1. З яких джерел черпають моралезнавчу інформацію молодші школярі?
 2. Що знають учні про моральні категорії добра і зла (краса і потворність, правда і неправда, працьовитість і лінощі, відповідальність і безвідповідальність, честь і зрада та ін.)?
 3. Якими почуттями керуються учні, роблячи моральний вибір?
 4. Чи залежить моральний розвиток учнів від їх розумового розвитку?
 5. Чи є різниця у моральному розвитку дівчаток і хлопчиків в межах одного класу?
- У дослідженні взяли участь батьки та учні 1-4 класів шкіл м.Хмельницького.

Анкета для батьків (вчителів)

1. Що більше любить Ваша дитина (учень)? Розмістіть за ранжиром:
читати художню літературу, дивитися телепередачі, телефільми, відеофільми, переглядати періодичну пресу, ходити на вистави в театр, відвідувати кінотеатр, грати в комп'ютерні ігри. Ваш варіант.

2. Скільки часу в середньому на добу (під час перебування в школі) проводить Ваша дитина (учень):
- перед екраном телевізора;
 - за художньою книгою;
 - за підручником чи іншою науковою літературою;
 - за комп'ютером?
3. Звідкіля, на Вашу думку, дитина (учень) отримує уявлення про основні моральні категорії?

Розмістіть за ранжиром:

- із сім'ї;
 - зі школи;
 - з книг;
 - з екранів телевізора;
 - від служителя культової установи;
 - з інших джерел (назвіть їх).
4. Назвіть:
- улюблені телепередачі та телефільми Ваших дітей;
 - улюблені книги;
 - улюблені вистави;
 - улюблені газети, журнали;
 - улюблені радіопередачі;
5. Чи контролюєте Ви інформацію, яку отримує Ваша дитина з телеекрану чи комп'ютера?

Анкета для учнів 3-4-х класів

Підкреслити червоним кольором.

1. Що ти найбільше із перерахованого любиш?
- Дивитися телевізор;
 - читати;
 - ходити в театр на дитячі вистави;
 - грати в комп'ютерні ігри.
2. Звідки ти дізнався, що захищати слабших, маленьких дітей, тварин, птахів повинні всі хороші діти?
- Від батьків;
 - від учителя;
 - від друзів;
 - прочитав про це книжку;
 - про це розповідалось у телевізійному фільмі;
 - з комп'ютерних ігор.
3. Від кого ти найчастіше чуєш, як треба поводитися, що таке добре, а що погано?
- Від батьків;
 - від вчителів;
 - від друзів;
 - від священика.
4. Якщо тобі дуже сподобалась книга чи телефільм, кому ти першому про це розповіси?
- Мамі і татові;
 - вчителю;
 - друзеві.

5. Чи бачив ти, як твої друзі чи рідні допомагали людям у важку хвилину? Розкажи, як це було.

З учнями 1-2-х класів проводилися бесіди за запитаннями вищенаведеної анкети. Третьюкласники та четвертокласники відповідали на питання як в усній, так і в письмовій формі.

На основі власних спостережень, проведеного опитування ми дійшли висновку, що найбільше інформації отримується з телеекрана та комп'ютерної мережі (52,0 %), близького соціуму (28,0 %), книг (9,0 %). Посередниками організованого процесу осмислення цієї інформації виступають вчителі, спонтанного – друзі, батьки.

В 75,0 % опитаних сімей батьки не обговорюють з дітьми телепередач, кінофільмів, книг на морально-етичну тематику. В кращому випадку вони читають книгу або переглядають фільм чи виставу. Теле та комп'ютерна інформація поглинає значну частину позаурочного часу (52,0 %), комп'ютерні ігри (серед міських дітей) – 16,5%, радіо – 2,0 %, періодична преса – 1,5 %, театр – 1,0 %, культові заклади відвідує 3,5% учнів. Батьки лише на 43% контролюють інформацію, яка надходить до дітей.

Загальновідомо, що засоби масової інформації (телебачення, комп'ютер, преса тощо), які доступні дітям України, здебільшого пропонують потенційному респондентові інформаційну продукцію низької ціннісної вартості, пропагуючи аморальні вчинки: жорстокість, насилля, сексуальні збочення тощо. В більшості сімей (до 75,0 %) батьки позитивно не впливають на моральний розвиток дітей. У 80,5 % сімей благодійництвом не займаються. Книга з її високим виховним потенціалом серед засобів моралезнавчої інформації займає лише 9,0 %. Через відсутність або недосконалість виховних методик і невміння учителів користуватися ними на уроках читання, вона не знаходить шляху до моральної свідомості дитини.

Наступний етап експерименту – вивчення моральних ідеалів учнів 1-4-х класів.

Ідеал, на думку Н.Рейнвальд, – це концептуально – образне виявлення спрямованості особистості [8, 63].

Моральний ідеал розглядався нами як дитяче уявлення про себе досконалого. В ході дослідження моральних ідеалів ми не тільки побачили зміст, рівень моральних знань дітей, а й вивчили проблему ранжування моральних цінностей в дитячій свідомості. Для дослідження були використані методи спостереження, бесіди, опитування. Основним методом була бесіда. Ми прагнули створити атмосферу невимушеності й максимальної особистісної зорієнтованості на учня, тому бесіди проводилися невеликими групами в 5-6 чоловік або індивідуально під час прогулянок, відпочинку, виховних заходів. В ході бесіди дітям ставилися запитання:

- Кого ти вважаєш хорошою людиною? Чому?
- На кого ти хотів би бути схожим?
- Чому саме на цю людину (істоту) ти хотів бути схожим?

Близько 50,0 % дітей обирали супергероїв дитячих бойовиків, пригодницьких серіалів – Ксена, Людину-павука, черепашок-ніндзя, Годзилу, Супермена, Джекі Чана тощо, пояснюючи це так: „Він всіх перемагає, нікого не боїться”. При цьому діти, особливо хлопчики, емоційно вимахували руками, ногами, показуючи, як обраний взірець розправляє руки зі своїми ворогами, супроводжували розповідь вигуками. Серед учнів 1-2-х класів були й такі, хто не міг пояснити свого вибору словесно, а лише імітував рухи свого кумира.

Типи моральних ідеалів молодших школярів класифікувалися нами таким чином: супергерої, близькі дорослі, герої літературних творів та інші. Опитування показало, що більшість учнів хочуть бути схожими на супергероїв (близько 50,0 %), рейтинг родичів і близьких дорослих – 26%, героїв літературних творів – 8 %, інші ідеали – 9,5 %, не знають, на кого б хотіли бути схожими – 6,5 %. Найчастіше обирають супергероїв учні 2-3-х класів. Подібний результат не був несподіваним, а навіть дещо прогнозувався нами, адже, крім опитування та бесіди, за дітьми проводилися спостереження. Під час рухливих ігор діти часто називали себе Рафаель, Мікеланджело (ніндзі-черепашки), Людина-павук, Найтмен, Супермен. На запитання, чому вони обрали суперлюдину, найчастіше відповідали: „Він сильний і добрий”.

Поєднання цих двох якостей у моральному ідеалі дають нам упевненість констатувати, що реалії нашого життя змушують учня шукати не тільки доброго кумира, а й сильного, спритного, витривалого, здатного захистити себе та інших. В моральній свідомості дитини домінує почуття страху за себе і за своїх рідних. Вона шукає захисту або шляхів до самозахисту.

Характерною рисою результатів є те, що не тільки хлопчики, але й дівчатка хочуть бути такими, як Джекі Чан, Супер-дівчи, Ксена, татко, відомі спортсмени тощо. Учні, котрі обрали супергероя, запитували: „Ти обрав Супермена, а чому не татка або дідуся чи старшого брата?” Відповіді більшості дітей можна звести до алгоритму: „Маму, татка... люблю, але хочу бути сильною”. Очевидним результатом цієї частини дослідження стало те, що не добро, а сила є головним моральним поняттям у свідомості дитини. В дитячому ранжувальному списку першими ідуть сміливість, сила, а вже потім – доброта. Отримавши такі результати, ми поставили перед дітьми запитання: „А коли б Супермен чи Ксена приносили людям зло, ви хотіли б бути такими, як вони?”. Діти виступали на захист свого кумира,

одноставно переконували, що він не може бути поганим, або припиняли дискусію. Це підтвердило наше припущення, що дітям важко побачити злого добрим і навпаки. Наведені вище результати ми отримали в 1-2-х класах. Учні 3 та 4 класів (87,0 % з числа тих, хто вибрав ідеалом супергероя) сказали, що не хотіли б бути на нього схожими, якщо він злий. Це свідчить, що в моральній свідомості дитини іде процес формування абстрактного стереотипу морального ідеалу. Він може міняти назву, але не суть. Щоб встановити рівень розвитку моральних знань учнів контрольних та експериментальних класів як одного з констатуючих показників рівня сформованості моральної свідомості, ми запитували: „Чому саме на цього героя ти хочеш бути схожим?”. Такі запитання допомогли нам побачити зміст та структуру моральних уявлень учнів.

Як виявилось, 18,0 % учнів молодшого шкільного віку оперують не абстрактними моральними поняттями типу „сміливий”, „добрий”, „мужній”, а моральними уявленнями на рівні ознаки („не залишить ніколи в біді”, „рятує дітей і дорослих”; „допомагає своєму товаришеві”, „не вагається віддати життя за свого друга”). 47,5% учнів оперували ознаками і поняттями (коментоване поняття типу „він усіх рятує, бо сміливий”), 34,5% – абстрактними моральними поняттями („він сміливий, сильний”).

Вивчення моральних ідеалів дало змогу побачити структуру моральних знань та моральних почуттів учнів, концепцію їх морального розвитку.

На ранжувальній шкалі моральні добродієвості поступаються силовим. Це говорить про потребу дитини в захисті, що зумовлено не лише реаліями сьогодення, а й закономірностями формування моральної свідомості учнів. Після супергероїв на другому місці – близькі дорослі (мама, тато, вчителька, старший брат тощо). Поняття „сила” в свідомості дитини тоді стає моральною загальнолюдською цінністю. Однолітки і друзі не є ідеалами для молодших школярів. Герої літературних творів значно поступаються героям телеекрану тому, що телебачення, відеопродукція виправдовує дитяче очікування видовищного, пригодницького, та й процес отримання інформації з телеекрану, комп’ютерних мереж не вимагає особливих зусиль. Вона загальнодоступна, її споживання не регулюється ні сім’єю, ні державою.

Висновки... Проведене дослідження дало можливість відстежити фактори ризику процесу формування моральності молодших школярів, які в період підліткового віку і в юності можуть стати причиною асоціальної поведінки і правопорушень дітей та молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Амонашвили Ш. А. Школа жизни / Ш. А. Амонашвили. – М. : Издательский дом Шалвы Амонашвили, 2000. – 144 с.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава, 1994. – 191 с.
4. Галузяк В. М. Когнітивно-еволюційна теорія морального розвитку і виховання особистості / Галузяк В. М., Алексеева О. В. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Сер. : Педагогіка і психологія. – Вінниця : Віноблдрукарня, 2000. – Вип. 3. – С. 156-163.
5. Критерії моральної вихованості молодших школярів. Книга для вчителів / за ред. Беґа І., Максименка С. – К. : Радянська школа, 1989. – 96 с.
6. Орґеґховська В. М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх / Орґеґховська В. М. – К. : ВіАн, 1996. – 350 с.
7. Плахтій В. І. Показники та рівні сформованості моральної свідомості особистості / В. І. Плахтій // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського: Сер. : Педагогіка і психологія. – Вінниця : Державна картографічна фабрика. – 2002. – Вип. 6. – С. 75-80.
8. Рейнвальд Н. О моральной концепции человека / Н. Рейнвальд. – М. : Антей, 1998. – 384 с.
9. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. школа, 1983. – 557 с.
10. Шварцман К. А. Философия и воспитание / К. А. Шварцман. – М. : Просвещение, 1989. – 205 с.
11. Шепель В. М. Технология морального возвышения / В. М. Шепель // Воспитания школьников. – 1989. – №1. – С. 3-10.
12. Энн Хиччине. Шесть ступеней Лоуренса Кольберга // Народное образование. – 1993. – №1. – С. 38-43.
13. Kohlberg L. Stages of development as a basis for morel education / Kohlberg L. // Munseu B. (ed.) Moral Development, Moral education and Kohlberg, 1971. – 98 p.
14. Kohlberg L. The cognitive-developmental approach to moral development / Kohlberg L. – Phi Delta Kappan, 1978. – 115 p.

Аннотация

В.И.Фольваркова-Плахтий

Современное детство и средства массовой информации

В статье исследуются методы и приемы изучения состояния нравственности подросткового поколения.

Ключевые слова: детство, средства массовой информации, мораль, моральное сознание, методы исследования.

Summary

V.I.Fol'varkova-Plakhtyi

Modern Childhood and Means of Mass Information

The methods and techniques of analyses of the state of growing generation's morality are examined in the article.

Key words: childhood, mass information sphere, moral consciousness, methods of research.

Дата надходження статті

„22” жовтня 2008 р.

УДК 37.035:37.018.3

О.В.ХОПТЯНА,

викладач

(м.Хмельницький)

Ігрова діяльність як засіб підвищення ефективності правового виховання учнів 5-6 класів шкіл-інтернатів

У статті автором розглядається ігрова діяльність як засіб підвищення ефективності правового виховання учнів 5-6 класів шкіл-інтернатів. Досліджено сутність поняття „гра”. Продемонстровано застосування її у навчально-виховному процесі закладів інтернатного типу.

Ключові слова: гра, ігрова діяльність, правове виховання, підлітковий вік, школа-інтернат.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Підлітковий вік – дуже важливий етап соціології особистості, коли процес опанування і засвоєння індивідом суспільних відносин, норм поведінки поєднується з поступовим переводом їх у особистісні установки і ціннісні орієнтації. Тому такою активною є проблема правового виховання підлітків, особливо – вихованців закладів інтернатного типу.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Ефективність застосування ігрової діяльності у навчально-виховному процесі та їх вплив на формування особистості дитини досліджували Л. Артемова, А. Бондар та Б. Кобзар, Л. Виготський, Д. Ельконін, І. Запорожан, Ю. Красовський, Н. Кудикіна, А. Макаренко, В. Оржеховська, В. Сухомлинський, Л. Сологуб, О. Тарасенко, Є. Томиткін та Л. Нагай та інші.

Формулювання цілей статті... Метою нашої статті є висвітлення актуальності застосування ігрової діяльності як засобу ефективності правового виховання учнів 5-6 класів шкіл-інтернатів.

Виклад основного матеріалу... Яскравим прикладом важливості застосування ігрових методів є діяльність А. С. Макаренка, який писав: „Є ще один важливий метод – гра... Треба зазначити, що між грою і роботою немає такої великої різниці, як дехто думає... В кожній гарній грі є насамперед робоче зусилля та зусилля думки... Дехто гадає, що робота відрізняється від гри тим, що в роботі є відповідальність, а в грі її немає. Це неправильно: у грі є така ж велика відповідальність, як і в роботі, – звичайно, у грі гарній, правильній...” [2].

Як зазначає О. Тарасенко, в психологічній літературі дають декілька визначень гри. Гра є:

- особливе ставлення дитини до навколишнього світу;
- особлива діяльність дитини, яка змінюється і зростається, як її суб'єктивна діяльність;
- соціально заданий, нав'язаний дитині та засвоєний нею вид діяльності;
- особливий зміст засвоєння або засвоєний зміст;
- діяльність в ході якої відбувається засвоєння самих різноманітних змістів і розвиток психіки дитини;
- соціально-педагогічна форма організації всього дитячого життя, “дитячого суспільства” [6].

Т. Самотулка в залежності від змісту ігор погрупував так:

- Рухливі – в яких домінує рух, фізичний аспект.
- Сенсорні – в яких є зосереджена увага на розвиток гостроти органів чуття.
- Сприймально-пізнавальні – пізнавальні ігри суттєві в системі пластового виховання.
- Конструктивні зайняття – для конструювання вішаків, водяного колеса, складання карти

України.

- Розумові – розв'язання хрестиківок, гра в шахи і т.ін.
- Товариські – настільні іграшки, доміно і т.ін.
- Сюжетно-історичні, що сполучають різні елементи нашої культури [4].

В ігровій діяльності може виявитись успішною дитина з низькою успішністю: швидкість реакції, винахідливість, кмітливість у подібних ситуаціях, виявлення важливіших знань з предмета. Почуття рівності, атмосфера демократичності, захопленості і радості, відчуття посильності завдання – все це не лише сприятливо впливає на навчання, а й допомагає дитині підвищити свою самооцінку, зміцнити свій статус у дитячому колективі. Таким чином гра сприяє створенню доброзичливого психологічного клімату